

ELS TERÇOS DE LA CIUTAT DE BARCELONA: PARTICIPACIÓ DE LA CIUTAT EN LA DEFENSA DE LA MONARQUIA, DURANT LES GUERRES DE DEVOLUCIÓ, D'HOLANDA I DE LES UNIONS (1667-1684)

Fernando Anglada Navarro

La Monarquia hispànica es va veure obligada, durant el regnat de Carles II (1665-1700), a desenvolupar un gran esforç bèl·lic per a contenir, dins del possible, l'esperit expansionista de la política exterior de Lluís XIV de França vers les possessions hispàniques. Les guerres de Devolució (1667-1668), d'Holanda (1673-1678), de les Unions (1683-1684) i dels Nou Anys (1689-1697), van fer dels Països Baixos, el Franc Comtat i Catalunya camps de batalla on es va evidenciar la incapacitat militar dels terços espanyols davant la màquina bèl·lica gal·la, preparada pel marquès de Louvois i dirigida pel geni de Turenne, Condé, Luxemburg, Noailles o Vendôme.

La situació militar espanyola, durant el període cronològic, que tractem, era caòtica¹. Els problemes administratius i econòmics, així com l'anacronisme de les estructures, tàctiques i sistema militar, no van trobar, dins del context de les lluites polítiques internes, especialment durant la Regència, un camp abonat per a la seva resolució². Durant els conflictes de Devolució, d'Holanda i de les Unions, els fronts dels Països Baixos i el Rin centraren els esforços militars francesos, dedicant-los els seus millors generals i el major nombre de tropes; actuava el català com un front secundari, al qual s'assignaven missions de fustigació i contenció, per distreure tropes espanyoles, i on les conquestes realitzades servien de peces de canvi a les paus per ampliar dominis als Països Baixos. Contrasten els 100.000 homes que comandaven Condé als Països Baixos i Turenne a Alsàcia, el 1675, amb els 15.000 que s'assignaven a Schomberg al Rosselló, fins i tot tenint en compte la revolta local dels Angelets³.

Els diferents tipus d'unitats militars d'infanteria espanyola que trobem al front català són els anomenats terços vells, els terços provincials de la Corona de Aragó, els terços

1. KAMEN, Henry. *La España de Carlos II*. Crítica. Barcelona. 1981. Pp. 556-560.

2. KAMEN, Henry. Op.cit. Pls. 519-590./ MAURA, Duque de. *Vida y reinado de Carlos II*. Aguilar. Madrid. 1990. Pp. 56-236.

3. MAURA, Duque de. Op.cit. Pls. 149-156./ CORVISIER, A. *L'Année française de la fin du XVII ème siècle au ministère de Choiseul*. 2 vols. París. 1964./ ANDRÉ, L. *Louis XIV et l'Europe*. Col. "L'Évolution de l'humanité". Vol. XXIX. A.Michel Ed. París. 1950.

catalans, els sometents i els miquelets⁴. També s'hi trobaren desplegats contingents estrangers irlandesos i alemanys.

Els terços vells constituïren el cos central de la milícia, essent unitats professionals permanents integrades majoritàriament per contingents castellans i italians, hereus del terços del segle anterior⁵; estaven integrats per un major nombre d'homes (al voltant dels 1.000) que els terços catalans.

Els terços provincials de la Corona d'Aragó eren serveis voluntaris fets per les institucions dels regnes d'Aragó, València i Mallorca per a socórrer el Principat. Normalment, eren serveis de poca durada, a excepció del fet pel regne d'Aragó en les Corts de 1677-1679, en ple entusiasme joanista, consistent en dos terços de 750 homes cadascun, per a un període de 20 anys, posteriorment reduïts a un de 700⁶. La següent relació enumera els terços provincials de la Corona d'Aragó que participaren en la defensa de Catalunya, del 1667 al 1684.

Guerra d'Holanda:		
Ciutat de Saragossa.	1674.	1 terç de 500 homes ⁷ . Mestre de camp Comte de Fuentes.
Ciutat de Saragossa.	1675.	1 terç de 500 homes ⁸ . Mestre de camp Francisco Pueyo.
Ciutat de Saragossa.	1676.	200 homes.
Ciutat de Saragossa.	1677.	1 terç de 500 homes ⁹ .
Regne d'Aragó.	1678.	2 terços de 750 homes per 20 anys. Reduït a un terç de 700 h. el 1680 ¹⁰ .
València.	1674.	1 terç de 300 homes.
Mallorca.	1674.	1 terç de 350 homes ¹¹ .
Regne de València.	1675.	1 terç de 400 homes.
Ciutat de València.	1675.	200 homes de reforç al terç del Regne per 7 mesos ¹² .
Guerra de les Unions¹³:		
Regne d'Aragó		Continua el servei d'1 terç de 700 homes.
Regne de València		1 terç.

Els terços catalans eren els servits per les institucions catalanes (Diputació, Consell de Cent barceloní i d'altres corporacions locals), per a la defensa del Principat en circumstàncies de necessitats bèl·liques.

Aquests terços presenten diverses diferències substancials que ens permeten de classificar-los. En primer lloc, els diferenciem tenint en compte el període de temps que cobria el servei. Uns terços eren compromesos per un any (o fins a la fi de la guerra, si aquesta es produïa abans) i mantinguts, normalment, durant tot el temps de guerra, tot i que això es feia renovant anualment la concessió de servei. Aquests oferien al Virrei certa seguretat de permanència al front i veterania dels efectius. Altres terços eren creats per a operacions concretes,

4. SALES, Núria. *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*. Empúries. Barcelona. 1984. Pp.103-137.

5. QUATREFAGES, René. *Los tercios españoles. 1567-1577*. Fundación Universitaria Española. Madrid. 1979. Ampla visió dels terços del segle XVI, útil en gran part pel període que ens ocupa.

6. ACA. Consejo de Aragón Llg 70, documents varis./ ADZ. Llg. 776-2 y 754-2./ ACA. Consejo de Aragón. Llg.73. Consulta 4 de Desembre de 1686./ SOLANO, Enrique. *Ejército y sociedad: La defensa del Reino de Aragón en la Edad Moderna (siglos XVI-XVII)*. Publicaciones A.G.M. Zaragoza. 1986. Pp. 78-79.

7. SOLANO, Enrique. Op. cit. Pp. 77.

8. DACB. Vol. XIX. Pp. 245-247.

9. SOLANO, Enrique. Op.cit. Pp. 77.

10. SAMANIEGO, Mercedes. "La contribución aragonesa a la monarquía de Carlos II: la defensa del Principado Catalán 1665-1700". Tesi de llicenciatura inèdita.

11. BOFARULL. *Historia crítica de Cataluña*. Tom VIII. Cap.V. Pp. 257-265.

12. DACB. Vol. XIX. Pp.241.

13. DACB. Vol. XX. Pp. 184-185.

en situacions d'emergència, normalment per al socors d'una plaça vital (Girona i Puigcerdà). Aquests constituïen reforços momentanis, però limitats a dos o tres mesos de permanència, i amb poca capacitat operativa més enllà de la seva missió concreta. També podem diferenciar els terços catalans, segons el seu origen institucional, entre els servits per la Diputació del General, i els que eren creats pels consistoris municipals. La Diputació va mantenir durant la guerra de Devolució un terç des del juliol de 1667 fins al juliol de 1668, manat pels mestres de camp Pere Pons i Pere Rubí¹⁴; durant la d'Holanda va servir així mateix amb un terç de 500 homes amb el marquès d'Aitona com a mestre de camp¹⁵; i el 1684, durant el conflicte de les Unions va renovar el seu servei, amb un nou terç de 500 homes¹⁶. Els terços municipals, grup on centrem l'objecte del nostre estudi, eren finançats i reclutats per les ciutats i viles del Principat, en situacions de guerra. Els principals eren els servits per la ciutat de Barcelona, però tenim notícia d'altres creats per Vic i Girona, i companyies reclutades per Lleida, Tarragona, Tortosa o Balaguer durant les guerres d'Holanda¹⁷ i les Unions. La importància numèrica d'aquests contingents era enorme, arribant als set terços l'aportació municipal a les forces de la Monarquia el 1674, i a 2.500 homes (1.100 d'ells de Barcelona) el 1684¹⁸, quan la Diputació tan sols servia amb 500 homes, i el nombre total de les forces d'infanteria de l'exèrcit difícilment arribava als 5.000 soldats. Els sometents i miquelets eren un reforç indispensable per a l'exèrcit hispànic, ja que, en cometre missions d'hostilitzament i de guarnició de places menors, possibilitaven la dedicació dels millors terços a funcions ofensives.

Els terços reclutats i finançats per la ciutat de Barcelona, des del 1667 fins el 1684, foren els següents:

Guerra de Devolució:

-Juliol 1667-juny 1668. 1 Terç de 300 homes. Mestre de camp: Francesc Granollacs¹⁹.

Guerra d'Holanda:

-Gener 1674-setembre 1678. 1 Terç de 500 homes. Mestre de camp: Francesc Mari²⁰.

-Maig 1675. Per l'auxili de Girona. 1 Terç de 400 homes. Coronel-Conseller terç: Joseph Bover. Nomenat posteriorment mestre de camp: Emanuel de Semmenat²¹.

-Maig 1678. Per l'auxili de Puigcerdà. 1 Terç de 400 homes. Mestre de camp: Emanuel de Semmenat²².

Guerra de les Unions:

-Febrer 1684-novembre 1684. 1 Terç de 500 homes. Mestre de camp: Joaquim Grimau²³.

-Febrer 1684-estiu 1684. Per l'auxili de Girona. 1 Terç de 600 homes²⁴.

El servei dels terços: les motivacions

El motiu fonamental que duia el Consell de Cent a formar un terç era la necessitat militar derivada de la insuficiència d'infanteria que patia l'exèrcit reial a Catalunya i l'amenaça d'invasió francesa. La Corona, o el Virrei en nom d'aquesta, sol·licitava el servei, el Consell de Cent deliberava i autoritzava la lleva, després d'estudiar els mitjans destinables

14. ACA. Generalitat. Guerra. G-99. Pg 65.

15. ACA. Generalitat. Guerra. G-119,121 y 122./ BOFARULL. Op. cit. Pp. 259-260.

16. DACB. Vol. XX. Pp 184-185.

17. BOFARULL. Op.cit. Pp. 257-265.

18. DACB. Vol. XX. Pp. 184-185.

19. AHMB. Consellers. Registre de Deliberacions 1667. Fol. 127-129./ AHMB. Consellers. Guerra. Llgs. 11 y 12./ DACB. Vol. XVII. Pp. 506.

20. AHMB. Consellers. Guerra. Llgs.13,14,16 y 17./ DACB. Vol. XIX. Pp. 148, 209 y 317.

21. DACB. Vol. XIX. Pp. 228-235/ AHMB. Cartes Comunes. Originals. Ll.g. 99. Pp.13.

22. DACB. Vol. XIX. Pp. 371-372.

23. DACB. Vol. XX. Pp. 170-171 y 199.

24. DACB. Vol. XX. Pp. 179.

al manteniment del servei. Havent rebut l'autorització darrera de la Corona, eren arborades banderes i reclutats els efectius, previ nomenament dels comandaments. Les patents de mestre de camp, sergent major i capitans eren enviades en blanc des de la Cort de Madrid, puix que la Corona delegava en la Ciutat el nomenament d'aquests càrrecs, com a deferència i agraïment pel servei. Al marge de la necessitat militar, podem assenyalar altres motius que facilitaven la formació de terços per a la Ciutat. En primer lloc, els serveis d'armes fets amb intencions reconciliants, durant el virregnat de Juan José d'Àustria, després de la reincorporació de Barcelona a la Monarquia hispànica, creaven un antecedent de col·laboració militar que podia fer servir la Corona com a coacció comparativa. Des del 1653 fins al 1655, Barcelona va servir amb set terços, per diferents períodes de temps²⁵; servei que assentava un precedent difícilment eludible. Un altre motiu, el trobaríem dins dels arguments neoforalistes de voluntat de col·laboració amb la Corona, destinada a recuperar l'estatus institucional previ al 1640²⁶. El servei dels terços permetia, també, al Consell de Cent limitar o eludir, argumentant l'esforç que significaven, serveis molt més costosos i perturbadors de la convivència urbana, com l'allotjament de companyies (trossos) suplementàries de cavalleria a la Ciutat²⁷. En quart lloc, podem assenyalar, com a impulsor de la formació de terços, l'interès personal de les èlites urbanes de Barcelona per ocupar les places principals d'aquests, que oferien prestigi militar i social, una remuneració satisfactòria i, especialment, l'acreditació d'un servei personal molt grat a la Monarquia i que podia servir com un interessant rèdit polític. A la Barcelona de l'època hi hagué un seguit de persones que feien carrera militar dins dels terços catalans, servint successivament en diversos d'ells i beneficiant-se de les reformes (places que es donaven dins dels terços a antics militars, amb menys sou però que oferien una discreta renda). Valguin, com exemples, els següents: que Francesc de Granollacs servís com a mestre de camp al terç de Barcelona del 1659 i novament al del 1668; que Josep Boneu assentés plaça de capità al terç de la Diputació del 1668 i al de la Ciutat del 1674 al 1678; que Joan Isach, que servia com a capità al terç de Barcelona del 1659, figurés també, com a capità reformat, al de la Diputació del 1668 i aparegués com a capità novament al de la Ciutat des del 1674 al 1675, o que Francesc Sans tingués plaça d'alferes al terç de la Diputació el 1668, retrobant-lo com a capità al de Barcelona el 1674. El servei als terços era especialment interessant per a les branques menors de les grans famílies de tradició als càrrecs de la Ciutat (Gàver, Granollacs, Lledó, Boneu, Semmenat)²⁸.

Finançament

El finançament dels principals terços de Barcelona que he estudiat²⁹ es realitzava creant nous impostos, i no aplicant rendes ja pertanyents a la Ciutat. El Consell de Cent aprofitava els serveis d'armes a la Corona, per tal que aquesta autoritzés la creació de taxes

25. SÁNCHEZ MARCOS, Fernando. *Cataluña y el Gobierno Central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*. Ediciones de la Universidad de Barcelona. Barcelona. 1983. Pp. 84-86.

26. DACB. Vol. XIX. Pp. 281-282. Ambaixada del Consell de Cent al Virrei marquès de Cerralbo, 23 de desembre de 1675. Havent parlat dels terços, es demana al Virrei que intercedeixi davant el Rei en "...afavorir-la (a la Ciutat) en tornar-li las insiculacions en la conformitat las tenia antes del any 1640...".

27. DACB. Vol. XVIII. Pl. 54. Ambaixada del Consell de Cent al Virrei, 27 de juny de 1668, recordant concessions fetes per Juan José de Àustria sobre aquarterament de cavalleria: "...se acudí ultimadament a sa Majestat y li representà...lo desconsuelo gran en que s trobave la Ciutat a vista de que, havent servit a sa Majestat ab tanta finesa y tant numerosos serveys, així de diners com ab tertios, quant esperava de sa real grandesa que avia de honrar y aliviar la Ciutat, se li acarreás major càrrega (allotjaments), la qual en alguna manera podia ocasionar algun desdoro a la molta llealtat ab que la Ciutat y sos ciutadans acudien al servey de sa magestat...".

28. AHMB. Consellers. Guerres. Llgs. 11,12,13 y 14./ ACA. Generalitat. Guerra. G-99.

29. Dades referents als terços principals amb els quals es va servir durant la guerra de Devolució (Terç de Granollacs) i la Guerra d'Holanda (Terç de Mari).

destinades al seu manteniment, argumentant la penúria econòmica de les arques municipals. D'aquesta manera, el finançament dels terços requeria sobre els habitants de la Ciutat i no imposava una política d'austeritat o sacrificis econòmics a les autoritats. L'article gravat en aquestes ocasions fou la carn, trobant-se precedent d'això en el manteniment d'un terç servit el 1653. El Consell de Cent va condicionar el finançament i la continuïtat dels terços al bon funcionament i els rendiments de les noves fiscalitats, i, fent servir això com coacció davant d'un Govern central necessitatíssim de tropes, suggerí la necessitat de fer extensiu el tribut a les carnisseries eclesiàstiques (no dependents del Consistori Municipal), el tancament de la carnisseria del Moll, i la cessió a la Ciutat de l'explotació de la del Molí de la Pólvora³⁰. D'aquesta manera, els serveis donaven als consellers la possibilitat d'intentar assolir una situació de pseudomonopoli sobre la venda de carn³¹. En resultar insuficients els rendiments de les noves taxes, la Corona es veu obligada, per assegurar el servei, a cobrir la diferència, destinant-hi un subsidi procedent de les Tres Gràcies eclesiàstiques.

La recluta

La Ciutat tenia la responsabilitat, davant el Virrei i la Corona, de finançar i reclutar els terços que es comprometia a llevar, mantenint-los en el nombre d'infants oferts, cobrint les baixes. Aquestes reclutes eren fetes a Barcelona, constituint un seriós problema trobar homes disposats a assentar plaça. Una fórmula per incentivar l'allistament consistia en cercar la col·laboració dels gremis i confraries barcelonins, assegurant als seus membres que acceptessin d'ingressar al terç una segura promoció laboral al seu retorn³². Una altra forma de complir amb el compromís de mantenir els terços en el nombre d'homes oferts, era el sistemàtic perdó dels desertors que es reincorporessin a les unitats³³.

El terç en campanya

Des del moment que els terços de la Ciutat eren reclutats i sortien cap al front restaven sota l'autoritat del Capità General del Principat (Virrei), integrant-se entre els altres efectius de l'exèrcit, coordinats pel Mestre de Camp General. El Mestre de Camp del terç tenia plena autoritat dins d'aquest, comandant les companyies, a excepció de les destinades a la guarnició de places fortes amb un governador, el qual tenia autoritat superior sobre elles³⁴. El Govern de la Ciutat, tot i pagant i reclutant els contingents, no tenia cap autoritat en matèria de destinacions i operacions, fent servir només la seva capacitat de pressió política davant el Virrei o la Cort per influir en aquestes qüestions. En matèria interna del terç, com la disciplina, sí que apreciem autoritat dels consellers, ja que en nomenar la Ciutat, per delegació del Rei, el Mestre de Camp, aquest, freqüentment, notificà les incidències i consultà les seves decisions amb el Consistori³⁵. En alguns casos, les inquisicions dels consellers sobre el fer del mestre de camp provocà irades respostes d'aquest i clar males-

30. AHMB. Cartes Comunes Originals (CCO). Llg. 95. Pp. 40.

Carta de l'agent Juan F. Pujol en la qual comunica la resolució del Consell d'Aragó autoritzant el Consell de Cent a demolir la carnisseria del Mar.

31. AHMB. Registre de deliberacions. 1667. Fol. 127-129./1668. Pp. 83-86.

32. AHMB. CCO. Llg. 99. Pl. 13. Carta del Virrei duc de San Germán a la Ciutat. "*Reconozco la dificultad de encontrar gente voluntaria, se podría ofrecer a los naturales de esa Ciudad, concediendo a cada uno que pasen a ser Mzds en sus cofradías para que sirvan en esta campaña...*" / SÁNCHEZ MARCOS, Fernando. Op. cit. Pp. 85. Referint-se al 1653.

33. Veure deserció. Nota 53.

34. AHMB. CCO. Llg. 98. Carta del Maestre de Campo Francese Mari als Consellers, Roses, 25 de abril de 1674: "*...la compañía que es la de guarnición en Cadaqués que aquell gobernador la mana mientras esta en la plaza*".

35. AHMB. CCO. Llg. 95, 98 i 99.

tar³⁶. En campanya, el terç acostumava a ser dividit, destinant les seves companyies a diferents missions, combinant-les amb altres unitats més fogejades³⁷.

Estructura

Els terços de Barcelona es dividien en cinc companyies (la del mestre de camp i unes altres quatre sota el comandament d'un capità). La companyia del mestre de camp solia ser la més nombrosa i s'hi concentrava la plana major (ajudants, alferes coronel, cirurgià, furrier i capellà major), així com la major part d'oficials reformats i els criats del mestre de camp i del sergent major. Completaven aquesta companyia un o dos sergents i la tropa (de nombre irregular i amb quatre caps –caporals– d'esquadra). Les quatre companyies restants tenien una planta regular, amb un capità, un alferes, un sergent, un tambor (o un pi-fre), quatre caps d'esquadra, algun reformat i un nombre variable de soldats, dependent del nombre d'homes inclosos en el servei, i de la distribució desigual d'aquests en les companyies. Els terços de Barcelona eren numèricament petits, en comparació amb altres que servien en el Principat. Les dotacions de 300 a 600 homes de què solien estar integrats durant el període 1667-1678 contrasten amb els 750 a 1100 homes que integren altres terços.

Sous

El sou pagat a les tropes decreixia segons el rang, cobrant el mestre de camp 116 lliures al mes, el sergent major 65, els capitans 44, els alferes 18, ajudants 20 (a 30), el capellà major, furrier major i el cirurgià 15, els capitans reformats 25 lliures (només quatre pagues a l'any), els sergents 9 lliures, el tambor major 8, els caps d'esquadra avantatge d'una lliura sobre el sou de soldat, els soldats 4 sous al dia, amb entrada de 30 reals, i els criats com els soldats. El pagador i el veedor, 44 lliures al mes³⁸. Aquests sous són, comparativament, una mica més elevats que els percebuts pels efectius d'altres terços en servei a Catalunya, com el terç d'Aragó³⁹, possiblement per ser més difícil de reclutar al Principat. En contrast amb les pagues dels terços amb sous civils i preus existents a Catalunya a la dècada del 1670⁴⁰, apreciem una acceptable capacitat adquisitiva. El mestre de camp percebia anualment una paga superior a la d'un conseller de la Ciutat, fixada en 800 lliures; un sergent, una similar a la d'un mestre, 100 lliures; i un soldat, 75 lliures l'any. Considerant que les tropes no tenien despeses d'indumentària ni d'habitatge durant el servei, i que bona part de les seves necessitats nutritives es trobaven cobertes pel "pa de munició" que lliurava la Corona⁴¹, aquests ingressos semblen suficients.

Eficàcia i problemes dels terços

L'operativitat dels terços es trobava limitada per una doble motivació: la falta de professionalitat dels efectius i el desgast humà que patien.

La professionalitat de les tropes dels terços de Barcelona era molt limitada per la duració dels serveis i l'origen dels homes. Es permetia l'allistament de persones de diverses

36. AHMB. CCO. Llg. 95. Pp. 81.

37. AHMB. CCO. Llg. 98. Pp. 111.

38. AMHB. Consellers. C-XVI. Llgs. 12, 13 i 14./ Registre de deliberacions 1667, fol.139.

39. ADZ. Llg. 739-2./ CAMÓN AZNAR, José. *La situación militar en Aragón en el siglo XVII*. "Revista de Historia Militar". N.º28. Madrid. 1970. Pp. 7-38.

40. DACB. Vol. XIX. Pròleg de Sobrequés, Jaume. Pp. 18.

41. QUATREFAGES, René. Op. cit. Referint-se a un període anterior. Pp. 237-244. Madrid. 1979.

procedències socials, sense experiència militar, que eren enviats a les zones de guerra, sense cap mena d'instrucció. La improvisació i l'experiència sobre el terreny⁴² anaven forjant les tropes, quan la duració del servei ho feia possible⁴³. Tan sols el terç de Francesc Marí, que serví durant més de cinc anys, i en el qual bona part de les tropes varen renovar plaça durant anys succeïus, va assolir un bon nivell combatiu⁴⁴.

Les tropes del terç de Barcelona⁴⁵ tenien un origen social divers, constituint un perfecte reflex de la societat de la ciutat i les seves rodalies al segle XVII. La major part dels allistats declaraven ser pagesos de professió (30%), un 5% hortolans i el 12'5% pescadors; de manera que els productors del sector primari constitueixen pràcticament la meitat dels contingents. El sector tèxtil i de confecció posa de manifest la seva forta presència en el món laboral de la Ciutat, amb un 13% de la tropa; els oficis de baixa remuneració trobaren en el terç una acceptable font d'ingressos, apreciand-se un 8% dels reclutats; els estudiants, amb un 4% del total, són igualment significatius. Destaca l'absència de dades sobre l'allistament de militars professionals. No sembla que la recluta del terç de la Ciutat interessés a la tropa més professional, que preferia reclutar-se als terços vells.

Des de l'eixida de Barcelona, els terços patien un progressiu desgast humà, amb una triple motivació: malalties, baixes en combat i, fonamentalment, la deserció. La recriminació cap al Consell de Cent per l'incompliment del nombre d'homes que havien de tenir els terços era freqüent per part del Virrei⁴⁶.

Les baixes per malaltia eren nombroses, arribant al 40% de les tropes⁴⁷, si bé es mantenien normalment entre el 2% i el 4%⁴⁸. Les baixes en combat eren variants, segons els períodes; depenien de l'existència de grans enfrontaments.

El problema intern més greu que va afectar als terços durant l'Edat Moderna i, en especial, els terços de Barcelona durant el període del nostre estudi, fou la deserció. La ja referida manca de professionalitat dels contingents fou un factor que multiplicà les desercions. Però, la causa fonamental, la trobem en la falta de pagament puntual⁴⁹. El nombre de fugits arribava en alguns mesos, com al juliol de 1675⁵⁰, al 19'3% dels efectius del terç de F. Marí, produint-se al llarg de l'estiu 127 fugues. En tercer lloc, també va afavorir

42. AMHB. CCO. Llg. 95. Pp. 58. Carta del sergent major d. Pere de Planella, Puigcerdà, 16 de setembre de 1667. "*...air le feu prova dels soldats que trenca una escaramusa e tots dispararen formosament, jo confio sera tots bons mosos...*"

43. AHMB. CCO. Llg. 98. Pp. 180. Carta del mestre de camp Francesc Marí, Camp de Maurelles, 29 de agost de 1674. "*...visti ab desconsuelo de veurer los molts prengueren fuga que judiquí que...la artilleria enemiga que anostre escuadra dona ferosment fins arribar a pasar foch a la reserva de la polvora del que se seguí la mort de alguns soldats. Y això me feu creurer regoneguent los molts avían pres fuga que no estranyo que alguns causa novetel aver de arrisgar la vida*".

44. AHMB. Consellers. Guerres. I.l.s. 13, 14, 16 i 17.

45. AHMB. Consellers. Guerra. I.l.s. 13 y 14. Disposen de dades referides al terç de Fc. Marí en 1674-1675.

46. AHMB. CCO. Llg. 99. Pp. 13.

47. AHMB. CCO. Llg. 98. Pp. 191. Carta del Virrei (14-9-74): "*...se ballan en este exercito 161 soldados de servicio, 108 enfermos...*"

48. AHMB. Consellers. Guerres. I.l.g. 13.

49. AHMB. CCO. Llg. 95. Pp. 58. Carta del sergent major d. Pere de Planella, Puigcerdà, 16 Sept 1667. "*...suplico a V.S. sigan servits fer la asistencia siga ab puntualitat que si es posible ab ardit que abi nos troba un ardit per pagar los soldats...*" / Ídem. Pp. 60. "*...la asistencia dels soldats de lo tercio...siga lo mes prest quels aseguro alli tot es car y que a faltar 4 dies de lo socorro seria llenarlos a perdre que temo no quedas ningun sino es no dexarlos sortir del fort...*" / Llg. 98. Pp. 135. Carta del Virrei San Germán: "*...seria una lastima si se deshiciese el tercio por faltarle el socorro, me ha parecido dar noticia a V.S. para que se sirva disponer...a mas tardar el lunes, que ya estaremos en camino, lleguen las letras o dinero de contado al Pagador...*" / Llg. 98. Pp. 133. Carta del mestre de camp Marí: "*...desde el dia de quatorse del pasat estan sens socorro que los capitans fins vuy van socorrent...*" / Llg. 99. Pp. 15. Carta del capità Boneu (15-2-75): "*No puc dejar de avisar a V.S. de la necesitat en que esta estos sos soldados en ocasió que tant necesitan de la asistencia por lo sobrat de la fatiga...*" / Llg. 99. Pp. 41. Carta del Sergent M. Lledó (12-5-75): "*Dono avis a V.S. com los soldats del tercio de V.S. que troban en esta plaza dies à que los va saltant lo socorro y en particular los reformats estan sens un Real...*" / Llg. 99. Pp. 47. Carta del capità Boneu: "*...50 homens del tercio de VS. los quals asistech de mons diners ho millor dit de Aleri per averme empenyat ab ell...*"

50. AHMB. Consellers. Guerres. I.l.g. 13.

les fugides la proximitat, dels soldats, de les seves llars i la familiaritat amb el propi país⁵¹. La major part dels soldats del terç eren catalans (84'5%); això es deu a la localització a Barcelona de l'àrea de recluta, i la comoditat d'un compromís de poca durada i realitzable dins Catalunya. Destaca l'alt percentatge de soldats procedents del Rosselló, la Cerdanya, el Vallespir i el Conflent (10'3%), explicable pel fet de coincidir les reclutes de 1674 amb la revolta dels "angelets" al Rosselló, que va portar a Barcelona un gran nombre de refugiats combatius contra França. El 2'7% de les tropes eren d'altres territoris de la Corona d'Aragó, explicant-se aquest baix percentatge pels serveis que ja feien aquests regnes. Les tropes originàries dels restants dominis de la Monarquia tan sols significaven el 1'6%. Aquests percentatges resulten interessants en comparar-los amb altres terços de la Corona d'Aragó que serviren al Principat, com els d'Aragó el 1678, dels quals només el 29'7% de les tropes eren nascudes al Regne i les procedents de la Corona de Castella arribaven al 51'1%⁵².

La tolerància del Consell de Cent amb els desertors no ajudava a imposar la disciplina. Davant la falta de noves tropes per la recluta, el Consistori barceloní indultava les faltes anteriors i permetia el reenganxament a desertors, enfrontant-se a les queixes dels mestres de camp⁵³.

L'exposat fins aquí ens apropa a la realitat dels terços barcelonins de les darreries del segle XVII, poc efectius com la resta de l'exèrcit hispànic, i ens explica com quan, durant la guerra dels Nou Anys, els francesos varen plantejar-se la conquesta del Principat, aquest poc va poder fer, tot i l'ajut estranger, davant les forces del duc de Vendôme. Tenim també en aquests serveis un bon indicador i reflex de l'estat de les relacions Corona-Ciutat, apreciand-hi un fet de més transcendència política que militar.

51. PARKER, Geoffrey. *El Ejército de Flandes y el Camino Español. 1567-1659*. Alianza Editorial. Madrid. 1986. Pls. 253-267. Assenyala una major combativitat i una menor deserció en les tropes llunyanes dels seus països d'origen. Un ambient social i lingüísticament hostil, és un limitador de la deserció.

52. ADZ. Llg. 736-1. Agraieixo a Nieves i Rosa Navarro Pomà i María González haver-me facilitat aquestes referències.

53. AMIIB. CCO. Llg. 98. Pp. 169. El mestre de camp Francesc Mari escriu, l'estiu del 1674, al Consistori: "*Y encara que per ordre de vs... en lo tercio alguns que se auran fugit que merexit tot castich per la rao de no averlos faltat la asistencia de V.S. foren rebuts ab molta amor i represos ab la suavitat posible pero experimentant lo dany que aço es estat de no haver fet arribar algu per lo exemplar dels demés que tots han pensat que encara que sen anesen sense licencia nols auria de saltar la benignitat de V.S. que vni se experimenta ser ab los pochos que han quedat per asi que uns y altres que han pres fuga se pasejan per esta Ciutat molt francament com ells mateixos o publican...*" / Llg. 98. Pg. 180. Idem: "*...Fiats de la benignitat que fins buy se ha tingut an pensat que trobarian amparo en V.S. Lo que ha estat de gran perjudice perque molts an sabut que los que avian fugit se pasejaren por esta ciutat y fiats se ha atrevit y se atreviran tots los dias a fer fuga sens pensar que el castich degut de tal delict se deu pagar ab una dotçena de mosquetadas a la frente del escuadro per ejemplo dels demes y resto desenganyat que fent est exemplar no tindra mai V.S. tercio y faltara al servei de V.S. y mogut de aquest cel espero que V.S. ade pendre una gran resolucio de tots aquells que V.S. trobara ab sas llistas de sa veadoria que tenen sa plaça allistada ab noms y senyas y lloch de a on son pot V. S. manar al sosveguer ho altre aguasil real que per interes de quatre reals faran la diligencia en entregarlos a V.S.*"